

Cholajil 016 K'iche'

GENESIS 2:10-3:3

Kaqak'is chi na ri qatijonik ajil tz'aqat tatab'anel, chupam ri wuj rech ri Genésis. Kujriqtaj na chupan ri ukab' cap. Rech ri nab'e wuj ri' rechi ri Ojer Testamento. Xqachip uchomaxik chupam ri jun qa chak kanoq, jawije' chi' ri qas xk'uji' wi ri achi. Xujtzijon chirij ri k'olib'al Eden, xqak'is ruk' ri uchomaxik rij ri je'l taq che' ri xub'ij uloq ri Gen. 2:9. Xuquje' xqak'is ruk' ri ub'ixik chi wa' we che' taq ri' ri keriqtaq chupam ri Eden, e are' ejel taq che' xuquje' sib'alaj k'o kipata'n, kaqab'ij che chi man k'ax tä kikkojik xuquje' qas k'o kakoj wi. Wa' we uwachulew ri' ri uj k'o wi kamik, kaqil na jujun taq che ri sib'alaj je'l rilik pune' ri tzaqow itzeltzij rumal ri tzaqik pa mak k'o chik puwi' ri uwachulew. Kamik are keb'el uloq taq ri k'ix ri tzakam o pajal k'ix, pune' je' ri' kaqariq wi na ri jelal waral. Keb' oxib' junab' kan wa', ri wixoxil xuquje' ri wech in xuje' pri k'olib'al ri ub'inam República Dominicana, jawije' xuya' wi b'e chqe chi xuj kowinik xqasolij jujun taq la'j taq tinamit chupam ri nim tinamit ri'. Aretaq tajin kujb'in chupam taq ri b'e, xujkowinik xqilo ruk' kajamb'al ri man k'o tä k'o wi xuquje' ri ujelal ri q'ayes, ri kotz'ij xuquje' ri aje' taq che' ri kariqtaj chupam ri tinamit ri'. Xujkowinik xqilo xuquje' ri nimaq taq uxaq ri koko'; ri che' taq ri kuya' uwach, ri raxtaq juyub'; ri je'l taq kotz'ij, ronojel wa' unuk'um rib' che uk'utik ri uje'lal ri raxal. Ronojel ri tajin kaqilo jas tä ne' chi man tzij taj. Pune' je' ri', ri tzakow itzeltzij ri xpe cho ri uwachulew xa rumal ri uchak ri achi, kaqil wi na k'ya je'lal jawije'chi ri uj k'o wi. Chomaj ampe la ajil tz'aqat, ¿Jas taq ub'anik ri' ri jastaq rix k'uji' chupam ri Eden, ojer? Jastaq ri' ri sib'alaj je'lik rilik. Qak'isampe ri qatijonik, ruk' ri vers. 10-14 rech ri ukab' cap. Rech ri Gen. Qasak'ij ampe:

10 Chupam k'u ri Eden kak'iy wi jun nima' ri kaja'n ri tikojinib'al te k'u ri' kujach rib' pa kijeb' uq'ab' b'inel ja'. 11 Ri nab'e nima' ub'inam Pison; are wa' ri usutim rij ri tinamit Havil, jawije' chi' k'o q'an puaq. 12 Ri q'an puaq rech wa' we ulew ri' sib'alaj je'lik, xuquje' chila k'o wi ri ab'aj ri ub'inam ónice xuquje' ri q'ayes ri kab'an k'o taq kunub'al che. 13 Ri ukab' b'inel ja xub'inaj Gihón; are wa' ri usutim rij ri kulew ri aj etíopias. 14 Ri

urox nima' xub'inaj Tigris, are wa' ri kab'in pa releb'al q'ij che ri Siria. Are k'u ri ukaj nima' xub'inaj Éufrates. (Gen. 2:10-14)

Kaqakoj uj chi ri b'inel ja' ri ub'inam Nilo are ri k'o pa Etiopía, xuquje' ri jun chik ri ub'inam Hidekel are ri Tigris. Are k'u ri ver. 2:15 rech ri Gen. Kub'ij:

15 Ri Ajawaxel k'ut xuk'am ri achi xuya' pa ri tijonib'al ri xub'inaj Eden rech kuchakuj xuquje' kuchajij. (Gen. 2:15)

Na'taj k'ampe chela, ajil tz'aqat tatb'anel, chi wa' aretaq we achi ri' xkuji' ri nim taqanik puq'ab', ronojel ri nimaq taq chuq'ab' rech ri uwachulew xk'uji' xe' raqa'n uq'ab'. Ri vers 16-17 je' kaki'b'ij wa':

16 Ri Ajawaxel xub'ij che ri achi: Ronojel kiwach ri che' ri k'o chpam ri tikojinib'al utz katij ki wach. 17 Are k'u ri uwach ri che' ri kayo'w etamanik che ri utz xuquje' ri itzelal man katij taj; rumal chi ri q'ij aretaq katijo kawetamaj chi katka'm na. (Gen.2:16,17)

K'a pa uxe'l uloq ri Ajawaxel man xub'an tä jun achi chi kämel, pune' je ri' kaqil k'ut waral chi ri Dios kuk'amb'ajej ri achi, rumal chi ri achi kakowinik kucha' ri utz chuxo'l ri man utz taj, xuquje' ri jastaq ri käya' puq'ab' jun xatz rajawaxik wi ri' chi utz kub'an jun che. Wa' we ri' are jun q'alajisanik ri q'alaj che taq we q'ij kämik. Ri achi ri yo'm che chi käkowinik kucha' ri utz chuxo'l ri man utz taj, kak'ow wi ri' chupam ri k'amb'ajinik rech kilitajik chi we kaniman che o man kaniman tä che ri Dios.

K'o jun k'otow chi'aj chirij ri che' ri rumal käretamaj jun ri utz xuquje' ri man utz taj. Are wa' chi a kamsanel o man kamsanel taj. Kinchomaj in, are jun frut wa' ri sib'alaj je'lik ri xk'uji' chupam ri tikojinib'al. Xane', *ri q'ij ri katij ri uwach* - ri Ajawaxel xub'ij - *kawetamaj katakamik*.

Xkam k'ut. Na't'aj am pe che la chi ri achi oxib' chapowinaq, are k'u ri q'atow tzij rix ya' puwi' xuquje' oxichal. Ri are' man xkäm taj, chwinaqil xane' k'a xk'asi' na 900 junab'. Pune' je' ri' ri are' qas xk'uji' wi chuxe' ri kamikal. Ri kamikal ke'l kub'ij taso'w ib' chirij. Ri q'ij, aretaq xutij uwach ri che', xutas rib' chirij ri Dios chi aj chikajil. Chujchoman am pe chirij ri urajwaxik ri achi che jun to'l re. Ri vers. 18-20 je' wa' kub'ij chqe:

18 Xuquje' xub'ij ri Ajawaxel: Man utz taj chi ri achi xaq utukel. Kinb'an jun to'l re. 19 Ri Ajawaxel k'ut xeb'ub'an ronojel kiwach chikop cho ri uwachulew, chikop ri kerropop cho ri kaj, xuquje' ronojel awajib' cho ri

uwachulew, xeb'uk'am uloq cho ri Adan rech karilo jas ri kib'i keb'ukojo; jas ri kib'i ri xeb'ukojo a re je' ri' ri kib'i. 20 Ri Adan k'ut xeb'ukoj kib'i ronojel ri awaj ajuwoja, chikop ri kerropop cho ri kaj; xa' k'u ne' ri Adan man xuriq tä jun to'l re chikixo'l (Gen. 2:18-20)

Ajil tz'aqata tatb'anel, Ri Ajawaxel k'o jas che wa' chi xuya' ri achi cho ri uwachulew chi xaq utukel pa jun joq'otaj. Ri Are' kuk'ut cho ri achi chi k'o na ri kajwataj che, chi rajawaxik jun che chi karichilaj. Kojo ampe alaq chi ri Adan sib'alaj k'o ri uchomanik rumal chi ri are' xkowinik xeb'ukoj kib'i konojel ri awaj ri e ub'anom ri Dios. K'o jun ub'im, chi aretaq ri Dios xuk'am uloq jun elefante cho ri Adan, xub'ij che: “¿Jas ub'i' ri jun ri' kakojo?” Are k'u ri Adan xutzalij uwach ri utzij xub'ij: “Wa' we ri' qas jas kel jun elefante choch jun jasech chik” Kinchomaj in chi je'wa' xel choch.

Xa k'u ne' ri are', qas rajawaxik na jun to'l re, kaqab'ij che, jun ri xaq junam kichomanik ruk' xuquje' kakowinik kutzalij uwach ri utzij; pa jun tzij chik, ri are' rajawaxik jun rachil ri xaq junam kiwach ruk', o ri uch'aqapil. Jun achi xaq jun ch'aqab' k'äk' k'uli' na te k'u ri' katz'aqatik. Wa' we ri' sib'alaj utz uch'ob'ik. Chupam wa' we ri' man are tajin kujtzijon chirij ri k'ulanem, pune' je' ri' kaqab'ij chi ri k'ulanem are ri uchomanik ri Dios, chke achijab' chi ixoqib'. Chi ri ixoq rajawaxik kutzalij uwach ri urrib'al ri rachajil. Qila' ampe ri xub'an ri Dios. Qasak'ij ampe ri vers. 21-22 che we cap. 2; je' wa' k'ub'ij:

21 Te k'u ri' ri Ajawaxel xuya' jun nimalaj waram che ri Adan, aretaq warinoq chi k'ut, xresaj jun che ri uk'alk'ax tek'u ri' xutz'apij kanoq ri ub'aqil. 22 Are k'u ri jun k'alk'ax ri xresaj ri Ajawaxel che ri achi, xub'an jun ixoq che, te k'u ri' xuk'am uloq cho ri Adan. (Gen.2:21-22)

Ri ixoq ri' che ri Adan xesax wi, che ri uk'alk'ax ri Adán. Ri Dr. Matthew Henry xub'ij: “Man xresaj tä che ri ujolom ri achi rech ri are' man are tä nim ub'anik; o che tä ne' ri raqan xresaj wi rech man k'o ta ub'anik; xane' che ri uk'alk'ax ri achi xresaj wi rech xaq e ujunam”. Qas are' k'u wa' ri uchomanik ri Dios. Ri ixoq rajawaxik chi are wa' ri ch'aqapil rech ri alanxax. Qas are' k'u wa' ri urrib'al ri Dios aretaq xub'ij: *Ri ixoqib' ri e uk'ulanik chek'ol b'a chuxe' ri utaqanik ri kachajil (Col. 3:18a)* Ke'l kub'ij wa' “Kutzalij uwach ri utzij ri achi”. Ri lal chichu', ri kujtatb'ej la, lal ri' ri uch'aqapil ri achajil la. Ri are', ri xaq pa utukel wi, man tz'aqat tä ri'.

Kaqakoj uj chi ri Eva are jun je'l lalaj ixoq ri'. We kaqil jujun taq ixoqib' kämik ri sib'alaj eje'lik, che ri nan Eva ri' kesam wi. Man k'o tä jun je'lal

chi man xk'uji' ruk' ri are'. Jas tä ne' jun ala's ri', ri uch'aqapil ri rälanxax ri Adán. Qila' chi k'ampe ri vers. 23-25 je' wa' k'ub'ij chqe:

23 ri achi ko xch'awik xub'ij: utz'aaqatil ri nu b'aaqil, utz'aaqatil ri nu t'iojilal. Kub'inaj wa' b'a "ixoaq" rumal chi che ri achi esam wi. 24 Rumal k'u wa' ri achi ri' kuya' kan ri u nan u tat, kunuk' rib' ruk' ri xroqil, xa k'u je' ri' keb'ux xa jun. 25 Ri e keb' k'ut ech'anch'oj, pune' je' ri' man kek'ix tä chb'il kib'. (Gen. 2:23-25)

Ri tzij ixoaq pa Hebreo xaq jub'iq ma junam ruk' ri tzij achi. Achi are "ish", ri ixoaq are "ishah", xaq jub'iq ma e junam. Are' ri uch'aqapil ri achi, xuquje' rajawaxik kutzalij uwach utzij ri achi. Rumal k'u wa' ri Dios je' xuchomaj chi are ri achi kák'amow b'e. Are nab'e xub'an ri achi. Xub'an ri ixoaq rech kutaranej, xuquje' are ri achi ri mäkol kach'inik mas k'an na. Ri Dios xub'an che ri achi chi ri u kwerp are ko na rech kach'inik, are k'u ri ixoaq kutzalij uwach ri utzij. Ma b'ij la chwe chi ri ixoaq utz we käraj ri rachajil. Man are' tä wa' ri xub'ij ri Ajawaxel. Ri Dios xub'ij chi rajawaxik kutzalij uwach utzij ri rachajil.

We ri rachajil kub'ij che: "Katwaj", ¿A eta'm la jas ri' ri kak'ulmatajij? Je' ri', ri ixoaq tew na kutzalij uwach ri' ri utzij ri rachajil: "katwaj". Rumal chi ri are' rajawaxik kutzalij uwach ri utzij. Aretaq jun achi kub'ij kämik chi ri xroqil sib'alaj kaxuwik, xuquje' we k'o jun kub'ij chi rixroqil kaxuwik pune' ma amaq'el, chi wa' qas q'alaj wi chi man are' wa' ri rachajil. We sib'al utz achijolom, katzalij uwach ri' ri utzij rumal ri xroqil, pa ronojel ri käraj, rumal chi are wi ri are' rajawaxik kuk'am b'e.

Chila' k'ampe la chi ri achijolom tza arew are' ri' k'o che ronojel ri urajwaxik ri xroqil are kachajinik, je' wa' qab'ij che rumal chi are ri achijolom k'amal b'e re ri xroqil, pune' je' ri achi man k'o tä ri' chuxe' ri kitaqanik ri nan tat.

Qila' k'a ampe jun chik waral, chi e keb' man k'o tä katz'iaq, xuquje' man kek'ix taj. Kaqkoj uj chi e ch'uqutal wa' rumal jun chäj rech ri ujuluwem ri Ajawaxel. Kaqakojoj uj chi wa' we jun tzijob'elil ri' are wa' ri sib'alaj je'lik xuquje' sib'alaj kajororik che ri kib'anik ri achi xuquje' ri ixoaq. Are wa' ri e juk'ulaj winaq ri xe b'utunab'ax rumal ri Dios. Ri Dios uyo'm jun taq uxe'l taq tzij rech ri utinamit keniman che. Ri Ajawaxel uyo'm ri k'ulanem chke konojel ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew, xane' are wa' ri jun che ri jasech chi ri achijab' tajin kakik'is uwach che taq we q'ij kämik.

Keqesaj na ri e ki tiqom ch'ich' chqe, keqakir na qib' che taq ri ujat'ib'al kächa ri Sal. 2:3. ¿Jas ri karaj ri achi kub'äo? Ri kub'ano are la chi kuk'is

uwach ri Dios, ajil tz'aqat tatb'anel, rumal chi are ri Dios xchapow uloq ri k'ulanem. Rajawaxik chi k'o ri jasech ri kaq'alajin chikixo'l ri achijolom xuquje' ri ixoqolom, ri Dios kub'ij che ri achijolom: *Achijolom taq, k'ol b'a ri loq' b'al k'ux chiwe chke taq ri iwixoqil. (Col. 3:19^a)*

Wa' we ri' ajil tz'aqat, tatäb'anel, kuk'is ruk' jun cap. Ri sib'alaj kajamb'al. Kutzijoj ri ub'nik ri achi, ri uk'olib'al xuquje' ri uchak; ri rajwaxik kub'ano rix ya' puq'ab'; ri urajwaxik che jun rachil, xuquje' ri ub'anik ri rachil, ri ixoq. Are wa' ri k'o na choch ronojel ri tzijob'elil rech ri ub'anik ri jastaq.

Ri achi rix k'uji' che kilik ronojel ri e k'o pa ri che ri ub'inam Nuremberg, katzijon chirij ri k'isb'al taq q'ij ri tajin karak'owsaj k'uk' ri aje' taq achijab' ri'. Jun chike are ri achi ri Herman Goering, xuquje' katzijon chirij ri k'isb'al aq'ab'. "Pa we aq'ab' ri' – kächa – craj a las 8:30, xqan jun qatzijonem ruk' ri achi ri Goering chupam wa' we qatzijonem ri' ri are' xub'ij k'ax tzij chirij ri tzijob'elil rech ri ub'anik ri kaj ulew; xa yakb'al tze' choch chi ri Biblia chikaj elinoq wi uloq, xuquje' man xuk'am tä jujun che ri uxe'l ri kojoniq kech ri kojonelab'. Jub'iq lo ma kopam keb' hora xukamsaj rib'". Ajil tz'aqat tab'anel, jujun che ri jastaq ri kujuto' che uturik ri xib'ib'alaj chomanik rech ri jun ri karaj kukamsaj rib', are la chi kaqa'n che ri achi ri ixoq, chi ri e are' are e uk'iysa'n ri Dios, xuquje' chi ri e are' kakijach cuenta cho ri Dios, ¡Sib'alaj nim ub'anik wa' we ri'!

Ri ub'anik ri ixoq man junam tä ruk' ri ub'anik ri achi, rumal chi ri Dios jun che ri u k'alk'ax ri achi xresaj wi, xuquje' je wa' xub'an che rumal chi xraj xuk'utu chi ri ixoq utz'aqatil ri achi, xuquje' ri are' are uch'aqapil ri rlanxax. Are rech ch'ab'en xuquje' utz'aqatil.

Wa' we ri' kujuk'am b'i chupam ri urox cap. Rech ri Génesis. Xane' k'u ne' man kujel tä na chupam ri cap.2. Qila na pa keb' oxib' tzij ri k'o chupam ri cap. 2 te k'u ri' kujoj chupam ri 3. Qilom chi ri achi makol je' jas ri ub'anik ri Dios. Qilom xuquje' ri uq'ijlanik ri achi che ri Dios. Ri utzijonem ri achi ruk' ri Dios; ri upatninik ri achi che ri Dios; ri ujikomal ri achi cho ri Dios, ri u taqanik ri achi ri yo'm rumal ri Dios; xuquje' ri uk'aslemal ri achi ri yo'm rumal ri Dios chikixo'l ri winaq xuquje' che ri Dios. Wa' we ri' ajil tz'aqat tab'anel, are wa' ri jun nim laj tzijob'elil ri k'o chupam ri cap. 2 rech ri wuj Génesis.

Chuj q'ax k'am pe che uchomaxik ri cap. 3. We cap. ri' are jun chke ri caps. ri sib'alaj nim ub'anik ri k'o chupam ri Biblia. Ri Dr. Griffith Thomas xub'inaj ri cap. 3 "ri t'in ri qas utak'alib'al/uxe'l ri Biblia" we ri

lal kke'bla'n k'ux la chrij, sik'ij la ri cap. 1 xuquje' ri 2; te k'u ri' man kasik'iy tä la la ri cap. 3, kasik'iy chi b'i la ri 4 xuquje' ri nik'yaj chik, kil k'a na la chi kkanaj kan jun tolonik chuxo'l ri rajawaxik kanojsaxik. K'o jun jasech ri k'ulmatajinoq chikixo'l ri caps.

Ri caps. 1 xuquje' ri 2 rech ri Génesis, kaqariq ri achi waral chi ch'ajch'oj ri uchomanik. Ronojel qas tz'aqat, xuquje' k'o jun tzijonem chikixo'l Ri Dios ruk' ri achi. Man chunaj tä k'ut aretaq kaqasak'ij ri cap. 4 rech ri Génesis xuquje' aretaq kaqak'is usik'ixik k'a ruk' ri cap. 11, kaqariq na ri achixomal/celo, ri kamsanik, ri uyowal, ri b'anow tzij, ri etzelal, ri tojonik che ri ub'anik k'ax, ri troxil xuquje' ri k'ajsab'al wachaj. Xa je' ri' kel uloq ri k'otow chi'aj: ¿Jawije' chi' xel wi uloq ronojel wa' we ri'? ¿Jawije' chi' xchapletaj wi uloq? ¿Jawije' chi' xk'iy wi uloq ri mak? Man kaqakoj taj chi xchapletaj wi uloq chupam ri cap. 3 rech ri Génesis, xa k'u ne' jas ri kakib'ij ri achijab', chi' wa' jawije' ri xchapletaj wi uloq.

K'o jun xub'ij chirij ri cap. 3 rech ri Génesis, je' wa' xub'ij: Chi kaqariq wi ri k'wa rech ri k'ya chke ri b'inel taq ja' rech ri qastzij ajchikaj. Chi' wa' kachapletaj b'i ri jun nimalaj k'utunik ri nojim kunuk b'i rib' chupam ri jun nim laj k'utunik rech ri tzijob'elil chirij ronojel winaq, ak'owinoq chi k'u 6,000 junab' maja' k'u na katz'aqatik. Chi' wa' kaqariq wi ri q'alajisanik ajchikaj chrij ri jas ri' ri tzaqik rix ka'n ri qanan qatat pa mak xuquje' ri qaxe'l ajwinaq ri etzeltajinoq. Chi' kaqetamaj wi chi ri itzelalaj taq jastaq ri xaq pa ujolom ri qa k'ulel ri diablo, petinoq wi. Chi' kaqil wi chi ri achi man kakowin tä chik kab'in chupam ri suk' laj b'e aretaq ri toq'ob' achikaj man käya' tä che. Chi kaqariq wi ri man q'alajtaj ri kub'an ri mak, aretaq ri achi xaq kuk'u' chi rib' cho ri Dios. Chi' qas kaqil wi ri uno'jmanik ri Ajawaxel chirij ri ajmak ri k'o chuxe' k'axk'ol. Chi' qas q'alaj wi ri karaj kub'an ronojel winaq cho ri uwachulew, che uk'uyik ri uk'ixb'al ri qajnoq wi ruk' jun jasech ri xaq pujolom käpe, jastaq ri xaq are' b'anowinoq ruk' uq'ab'. Chi' kak'ut chaqawach ri usipanik ri Dios ri uchi'm uloq rech kunojsaj ri nimalaj qarajwaxik. Chi' kachaptaj wi b'i ri jas k'o jun kajamb'alaj joron rech b'im uloq chi kak'ulmataj na ri käb'in chupam ronojel ri tioxlaj tz'ib'. Chi' kaqetamaj wi chi ri achi man kakowin tä chik kaqib' ruk'ri Dios, kakowin k'ut we xa rumal jun ri ch'awel tzijonel puwi'. Chi' k'u wa' kujopan wi ruk' we q'alajisanik ri'. Ajil tz'aqat tatb'änel, kurij ri qanima' chi qasolij uxe'l ri cap. ri' qas pa uk'ux. Tajin kaqak'ow saj ronojel ri joq'otaj chupam ri nab'e taq caps. ri', rumal chi qachomaj chi sib'al nim ub'anik wa; chke ri e are' k'ut, ri Dios sib'alaj nim ub'anom chke chupam jub'iq q'alajisanik che ronojel ri b'anom. Chi', chupam ri nab'e q'at, yo'm chaqawach jas ub'anik ri utaqchixik ri achi pa mak. Ri ver. 1 rech ri Gen. 3, je' wa' kub'ij:

I Are k'u ri kumatz sib'alaj nim na ri uno'j, chikiwach ri nik'yaj awajib' chik ri e ub'anom ri Ajawaxel cho ri uwachulew, xa je' ri' xub'an jun k'otow chi'aj che ri ixoq: ¿A qastzij ri' chi ri Ajawaxel ub'im chiwe chi man kitij tä ri uwach konojel ri che' ri k'o pri tikojinib'a? (Gen. 3:1)

Kojupan k'u kämik ri' ruk' jun k'otow chi'aj, jas che ri utaqchixik ri achi pa mak. Rajawaxik kujtzalij chupam taq ri caps. nab'e xuquje' ri ukab', xuquje' kaqariqo chi ri achi aretaq xb'anik man k'o tä reta'm chirij mak, xa k'u ne' man xb'an taj jun achi chi suk'. Qila'k'am pe ¿Jas ri' ri suk'ilal? Ri suk'ilal are ri man k'o ta reta'm jun chirij ri mak rix k'uji' cho ri taqchi'nik che ub'anik mak. Ri taqchi'nik che mak o kub'an che ri man k'o tä reta'm jun che mak chi kuchip chukunem o kuk'iswach. Kub'an jun che ri keb' jasech ri'. Ri tikojinij'b'al Edén man are tä xux tä jun xaq tikojinib'al, ri achi xuquje' man xaq xux tä jun che ri tiko'n ri k'o chila'. Ri no'jmanik rajwaxik chi kuchip chak, xaq xu k'u wi kuchip chak cho ri taqchinik che ub'anik. Rumal wa' ri achi xb'anik chi k'o ri rajwaxik kub'ano, ri rajwaxik ku'b'ano are la chi kaq'ijlanik, kanimanik, kapataninik xuquje' kujeqeb'a rib' chuxe' ri taqanik ajchikaj. Ri achi man xub'an tä rib' pa re wi. Are ri Ajawaxel xb'anowik.

Qila' k'ampe chi ri Dios ma tä ne' xuya' tä jun b'e chik che ri achi aretaq xuya' ri utaqanik che. Kanataj ri' che la, ajil tz'aqat tatab'anel, chi ri Dios ub'im che ri achi chi man kutij tä ri che' ri kuya' ch'ob'onik chirij ri ub'anik ri etzelal xuquje' utzil rumal chi ri q'ij ri kutij uwach ri che', ri Dios xub'ij chi käkamik. (Gen. 2:17). Qila' k'ampe chi man xaq xu tä wa' we che' ri' ri k'o chupam ri tikojinib'al ri kutij uwach. We tä xaq xuwi' wa' we che' ri' k'olik te k'u ri' man käya' tä b'e che chi kutij uwach wa' we che' ri', xkäm tä ri' che wijal, xane' man je' tä ri'. Xane' kub'ij chqe chi e k'o k'ya cheke ri k'o sib'alaj uwach, xa je ri' chi ri achi man k'o tä urrajwaxik ri' chi kutij uwach we che' ri'. Qas chilam pe la chi ri achi ri kaqil waral chupam taq we jastaq ri' ri tajin kak'ulmatajik are jun rixb'anik ri kakowin che utzalixik uwach ri kätä' che.

Chupa k'u ri cap. ri' kaqariq wi, ri taqchinik pa mak xuquje' ri tzaqik pa mak. Ri nab'e ver. Are kuya' chaqawach ri kumatz. Man chunaj tä k'ut, käpe ri k'otow chi'aj: ¿Jawije' chi käpe wi ri kumatz'? xuquje', ¿Jas xub'ano aretaq xok b'i pri tikojinib'al Eden? Je' ri' qachalal man kub'ij tä chaqe jas rokik b'i chila. Xaq xuwi kub'ij chaqe chi k'o chi la. Ri utzij ri Dios karesaj k'ya che wa' we b'ixkil taq ri'. Xane' kaqilo chi are jun ri b'anom ri kakowin che chi kux uchukb'al ri itzel, xuquje' xok k'ut. Ri Utzij ri Dios man kub'ij tä chqe chi ri itzel xukoj tä jun chikop ri xaq kujililej rib' pulew. Ri kumatz pa ri q'ij ri' aretaq xk'ulmataj wa' we jas taq

ri' are jun jasech ri b'anom ri sib'al je'l xb'an che. Ri itzel are je' kuban na wa' che taq we q'ij kāmik. Ri k'amal b'e ri Pablo, kub'ij chqe chupam ri 2 Cor. 11:14 *Xuquje' man kajamb'al tā wa', rumal chi are ri itzel chb'il rib' kub'an che rib' chi kux jun angel re chaj.* Kaqariq nik'yaj chi jas taq ri kab'ix chirij chupam ri Apoc. 20:2 je wa' kub'ij: *Xuquje' xuchip ri awaj ri dragon, ri ojer kumatz, are ri itzel xuquje' ri Satanas, xuxim k'u jun mil junab'.* Kab'ix chāqe chix k'yaq b'i ri nim awaj ri dragon chupam ri jun q'equm jul, ri dragon k'ut ri' are wa' ri ojer kumatz ri ub'inam Satanas, xuquje' are k'u wa' ri ke u sub' ronojel ri winaq cho ri uwachulew. *Xk'yaq uloq cho ri uwachulew, xuquje' ronojel ri e angelib' ri e rech xek'yaq uloq ruk'.* Kaqask'iy wa' chupam ri Apoc. 12:9. Te k'u ri' kub'ij chaqe chupam ri cap. 20, chi yutum. Are jun wa' che ri b'anom rumal ri Ajawaxel ri sib'alaj k'o uno'j che ub'anik ri jastaq. Man are' tā wa' ri kumatz ri kujililej rib' cho ri ulew ri tajin qachomaj kāmik.

Chupam ri cap. ri' man k'o ta jas kub'ij chqe chirij jawije' chi' petinoq wi. Man kaqaj ta k'ut chi kujuxik jas ri winaq chi qas jas ri kuchomaj tza re je' kub'an che ub'ixik, xa k'u ne' aretaq kujupan chupam ri qatijonik chirij ri Isaías 14 xuquje' ri Ezequiel 28, kaqakojo chi chupam taq wa' we caps. ri' kariq wi jas uk'iyik wa' we jun jasech ri' ri b'anom, xuquje' kub'ij chqe jas ropanik wa' che ri ub'anik ri kaqilo ri' ri ub'anik chik. Qila' k'ampe. ¿Jas che xqib' wa' ruk' ri ixoq ri'? Xuquje' ¿Jasche man xqib' tā ruk' ri achi? Ri Genesis 3:2-3, je wa'kub'ij:

2 Ri ixoq xutzalij uwach ri utzij ri kumatz: Ronojel uwach taq ri che' utz kaqatijo. 3 Are k'u ne' ri jun che' ri k'o panik'yaj re ri tikojinib'al xub'ij ri Ajawaxel chqe: mi tijo xuquje' mi chapo recha' mix kam ne'. (Gen. 3:2-3)

Qila' k'ampe, ri ixoq man are' tā xb'an nab'e, xuquje' che ri achi xuk'am wi o xretamaj wi ronojel ri retamanik. Ri Dios xub'ij che ri Adan aretaq xb'antaj rumal chi kuya' kutij ronojel uwach ri che' ri k'o pri tikojinib'al, ri jun ri' man katij taj xuchix che. Ri ixoq xuta wa' we b'ixkil ri' chuchi' ri Adan. Xa je ri', ri kumatz xqi'b ruk' ri ixoq nab'e.

Qas ruk' usaqil qanima', kaqakojo uj chi ri ixoq aretaq xb'anik qas jel ub'anik xb'anik choch ri achi, ne' xuquje' chi ri are' man ko ta choch taq wa' we jas taq ri' choch ri achi. Kaqakojo xuquje' chi uk'amom uloq chi k'a pa ri utiktajik chi ri are' man xaq tā karil jun jasech ri mat kachoman chrij, ri mat kuto jas wa' we jastaq ri', man je' tā k'ut jas ri achi. Kaqaj che usolixik rij ri k'ak' taq jastaq ri kel uloq, aretaq k'u ri keb' o ri oxib' jasech ri rilom xa jun chi rumal, kuk'am k'u ub'e ri rachajil ruk' wa' we jastaq ri'. Ri kumatz', ri Satanas, qas kaqilo, chi reta'm jas ri tajin kub'ano.

Qas chilam pe la jas ri xub'ano. Xukoj jun k'amal b'e ri sib'alaj itzel ub'anik xub'an che, rech kopan wa' ruk' we jastaq ri'. Xub'an jun k'otow chi'aj che ri Eva ri xub'an keb'la'n k'uxa'j chirij ri Utzij ri Ajawaxel. Xub'an che chi xk'ij k'otow taq chi'aj che ri ixoq, xuquje' xub'an che chi kak'ij keb'la'n k'uxaj chirij ri loq' b'al k'ux, chirj ri man nim tä ranima' jun che jun chik, chrij ri suk'umal, xuquje' chirij ri uch'ojch'ojilal ri Dios. Te k'u ri', chilam pe la chi ri ixoq kukamulij u'b'ixik ri uloq' pixab ri Dios, xa k'u ne' kuya' jun tzij chik puwi'. Ri ixoq xub'ij jun tzij chik: *Man kachip taj.* (Gen. 3:3) Man kaqariq pa jun k'olib'al chi ri Dios xub'ij tä ne' chi man kichip tä ri che'. Pune' je' ri', ri ixoq xub'ij taq wa' we tzij.

Je' ri' ajil tz'aqat, Kaqaya' kan waral kämik. Kaqak'is wa' we qatijonik ri' chupam ri jun qachak chik, xuquje' kakub'i qak'ux chij la chi kujtatb'ej chi na la jun mul chik. Te' b'a, chupam ri jun joq'otaj chik, ¡Are b'a ri Ajawaxel katewchu'n la are wa' ri q'aq'alaj qach'awem!.